

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра етнології і археології

КОЧКІН ІГОР, ДРОГОБИЦЬКА ОКСАНА

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ І КУРСУ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 032 «ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ»**

**Івано-Франківськ
2022**

Кочкін І., Дрогобицька О. Методичні рекомендації для семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Історія первісного суспільства» для студентів I курсу спеціальності 032 «Історія та археологія». Івано-Франківськ, 2022.

Рецензенти:

кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології і археології факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Б.П. Томенчук

кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства і філософії Івано-Франківського національного медичного університету О.О. Гайдукевич

Методичні рекомендації з курсу «Історія первісного суспільства» розроблені для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Вони включають опис навчальної дисципліни, анотацію лекційного курсу, плани семінарських занять, методичні рекомендації для самостійної роботи, індивідуальні завдання, питання до контрольної роботи, програмові вимоги з курсу, критерії оцінювання знань студентів, рекомендовану навчальну та спеціальну літературу, інтернет-ресурси.

Навчальний курс «Історія первісного суспільства» зорієнтований на засвоєння і застосування студентами спеціальності 032 «Історія та археологія» теоретичних знань з історії первісного суспільства, усвідомлених умінь і навичок, необхідних для роботи в наукових установах, музеях.

*Рекомендовано до друку кафедрою етнології і археології
Факультету історії, політології і міжнародних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
протокол № 1 від 29.08.2022 року*

*Рекомендовано до друку Вченою радою Факультету історії,
політології і міжнародних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
протокол № 1 від 31.08.2022 року*

©Кочкін І., Дрогобицька О., 2022 рік
© Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
АНОТАЦІЯ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ.....	8
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	15
САМОСТІЙНА РОБОТА.....	25
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З КУРСУ	31
ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	36
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	48-50

ВСТУП

«Історія первісного суспільства» є нормативним курсом, передбаченим навчальною програмою, затвердженою до виконання МОН України для здобуття кваліфікаційного рівня бакалавр зі спеціальності 032 «Історія та археологія». Лекційні та семінарські заняття допоможуть студентам глибше засвоїти особливості ранніх етапів антропогенезу, закономірності розвитку людського суспільства у найдавніші часи. Навчальний курс зорієнтований на засвоєння і застосування студентами спеціальності 032 «Історія та археологія» теоретичних знань з історії первісного суспільства, усвідомлених умінь і навичок, необхідних для роботи в наукових установах, музеях.

Мета курсу: засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок студентів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за галуззю знань 03 Гуманітарні науки, спеціальністю 032 «Історія та археологія» з дисципліни «Історія первісного суспільства»; на основі методологічних принципів історичної науки, найновіших здобутків історіографії, сформувані у студентів знання про сучасні теорії антропосоціогенезу, розвиток господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства.

Основні цілі курсу:

- подати студентам системні, комплексні знання з проблем періодизації і хронології, термінології історії первісного суспільства, методики датування;
- розвинути навички збору та фіксації історичних матеріалів;
- ознайомити студентів ключовими закономірностями та тенденціями загальносвітового історичного процесу в давнину, основними рисами етапів праобщини, ранньо- і пізньопервісної общини, передумовами і шляхами розпаду родового ладу та виникнення приватної власності, держави;

- сприяти вихованню у студентів етнічної толерантності, поваги до власних традицій і звичаїв, а також до представників інших етносів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- історичні чинники виникнення конкретних ситуацій в історичних подіях та основні тенденції і закономірності поступу людства;
- спільні й відмінні риси в теоретико-методичних підходах українських і зарубіжних істориків, етнологів та археологів щодо вивчення первісної історії людства;
- термінологію і наукову періодизацію історії первісного суспільства;
- теорію і методологію наукового дослідження питань, пов'язаних із передісторією людства;
- сучасні теорії антропосоціогенезу, особливості розвитку господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства.

– **вміти:**

- чітко і логічно відтворювати базові історичні знання з історії первісного суспільства, оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування цілісної історичної картини людства;
- виявляти спільні й відмінні риси в теоретико-методичних підходах українських і зарубіжних істориків, етнологів та археологів;
- здійснювати історичні дослідження з проблем первісного суспільства;
- розуміти та інтерпретувати вивчений матеріал, володіючи сучасними методами історичного дослідження;
- аналізувати історичні чинники виникнення конкретних ситуацій в історичних подіях та основні тенденції і закономірності поступу людства;

- володіти категоріально-понятійним апаратом дисципліни;
- організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами);
- використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у науковій діяльності;
- досліджувати та відстоювати загальнолюдські, національні демократичні і духовно-культурні цінності, вироблені світовою цивілізацією в процесі історичного розвитку;
- застосовувати на практиці набуті знання при написанні курсової роботи, проведенні історико-краєзнавчої та наукової роботи;
- брати участь у різних формах наукової комунікації (наукових семінарах, симпозіумах, конференціях, лекторіях тощо);
- планувати і реалізувати різні форми науково-дослідницької діяльності.

Програма курсу «Історія первісного суспільства» передбачає проведення лекційних і семінарських занять. Окремий блок питань, необхідних для засвоєння студентом, виноситься на самостійне опрацювання. Основними формами контролю самостійної роботи є: письмові та усні опитування студентів, проведення контрольної роботи, написання рефератів, підготовка презентацій.

Курс розроблено із врахуванням новітніх досліджень з історії первісного суспільства.

Даний методичний посібник включає:

- основні теми лекційних та практичних занять;
- теми рефератів, рекомендованих для написання;
- програмові вимоги до навчального курсу;
- перелік основних понять і термінів, необхідних для засвоєння курсу;

- критерії оцінювання знань студентів;
- список рекомендованої літератури;

Основні теми лекційних і практичних занять для студентів складені в тій кількості, яка передбачена навантаженням з даного курсу. Під час лекційних занять студентам подається базовий теоретичний матеріал з курсу. Практичні заняття можуть проходити у формі колоквиуму, диспутів, доповідей із повідомленням.

Програмові вимоги містять перелік найосновніших тем, які розкриваються у ході лекційних і практичних занять, або ж виконуються в якості самостійної роботи (реферати, виступи, короткі повідомлення тощо).

Система **оцінювання знань студентів** передбачає поточний контроль знань, контрольну роботу та індивідуальне завдання.

Список рекомендованої літератури включає обов'язковий перелік, а також додаткову літературу, інтернет-ресурси, ознайомлення з якими дозволить краще засвоїти матеріал курсу.

Перелік основних термінів допомагає студентам оволодіти понятійно-категоріальним апаратом курсу.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Ранній період доісторії людства						
Тема 1. Джерела, періодизація та хронологія історії первісного суспільства	10	2	2			6
Тема 2. Історія розвитку науки про доісторію людства	8		2			6
Тема 3. Актуальні проблеми антропогенезу	10	2	2			6
Тема 4. Ранні етапи антропогенезу	8		2			6
Тема 5. Праобщина	10	2	2			6
Разом за змістовим модулем 1	46	6	10			30
Змістовий модуль 2. Розвинутий етап історії первісного суспільства та період політогенезу.						
Тема 6. Ранньопервісна община	10	2	2			6
Тема 7. Виникнення відтворюючого господарства.	8		2			6
Тема 8. Пізньопервісна община	10	2	2			6
Тема 9. Основні проблеми розкладу і занепаду первісного суспільства	8	2				6
Тема 10. Соціально-економічні відносини епохи політогенезу	8		2			6
Разом за змістовим модулем 2	44	6	8			30
Усього годин	90	12	18			60

Заочна форма навчання

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Заочна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Ранній період доісторії людства						
Тема 1. Джерела, періодизація та хронологія історії первісного суспільства	10	2				8
Тема 2. Історія розвитку науки про доісторію людства	8					8
Тема 3. Актуальні проблеми антропогенезу	10	2				8
Тема 4. Ранні етапи антропогенезу	8		2			6
Тема 5. Праобщина	10					10
Разом за змістовим модулем 1	46	4	2			40
Змістовий модуль 2. Розвинутий етап історії первісного суспільства та період політогенезу						
Тема 6. Ранньопервісна община	10	2				8
Тема 7. Виникнення відтворюючого господарства	8					8
Тема 8. Пізньопервісна община	10	2				8
Тема 9. Основні проблеми розкладу і занепаду первісного суспільства	8					8
Тема 10. Соціально-економічні відносини епохи політогенезу	8		2			6
Разом за змістовим модулем 2	44	4	2			38
Усього годин	90	8	4			78

АНОТАЦІЯ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. РАННІЙ ПЕРІОД ДОІСТОРІЇ ЛЮДСТВА

Лекція 1. Вступ до історії первісного суспільства (2 год.)

Предмет і завдання історії первісного суспільства. Поняття первісне суспільство, первісна історія, праісторія, передісторія, доісторія. Первісна історія як синтез наук. Значення вивчення історії первісного суспільства. Місце первісної історії в системі наукового знання.

Періодизація і хронологія первісної історії. Сучасні методи датування. Абсолютна і відносна хронологія історії первісного суспільства. Спеціальні періодизації в історії первісного суспільства: археологічна, геологічна, палеоантропологічна. Періодизація первісної історії у вітчизняній історіографії, проблема критерію періодизації. Зарубіжні періодизації первісної історії. Проблема співвідношення етапів археологічної періодизації та рівня розвитку суспільства. Аполітейні і синполітейні первісні суспільства.

Джерелознавство історії первісного суспільства. Поняття «історичне джерело». Специфіка джерельної бази історії первісного суспільства. Класифікація джерел вивчення первісної історії. Природничо-наукові історичні джерела: палеоантропологічні, геологічні, палеогеографічні, палеокліматичні, археозоологічні, археоботанічні. Історичні джерела: археологічні, етнологічні, лінгвістичні, письмові. Переваги та недоліки різних груп джерел, комплексний підхід до вивчення первісної історії. Використання інформаційних технологій у дослідженнях з історії первісного суспільства. Особливості синтетичної реконструкції історії первісного суспільства.

Лекція 2. Актуальні проблеми антропогенезу (2 год.)

Проблема виділення людини із світу тварин. Основні концепції походження людства (біблійна, статевого відбору, трудова, космічна, природних ядерних реакторів).

Рушійні сили процесу антропосоціогенезу.

Місце і час виникнення людства. Найдавніші предки людини.

Австралопітеки: історія вивчення, найважливіші знахідки, загальна морфологічна характеристика. Перші представники роду Гомо.

Лекція 3. Праобщина (2 год)

Виникнення людського суспільства. Праобщина. Реконструкція відносин всередині праобщини за матеріалами приматології, археології, антропології, етнології. Хронологія і періодизація існування праобщини.

Господарство і матеріальна культура праобщини. Роль полювання у розвитку праобщини. Трудова діяльність людей, що формуються. Способи добування їжі. Розвиток первісного колективізму.

Гіпотези про сімейну і суспільну організацію праобщини, наявність релігійних уявлень. Витоки ідеологічних уявлень. Зачатки релігійних уявлень та їх відображення в обряді найдавніших людських поховань. Зачатки магічних уявлень. Зародження образотворчої діяльності.

Змістовий модуль 2. РОЗВИНУТИЙ ЕТАП ІСТОРІЇ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПЕРІОД ПОЛІТОГЕНЕЗУ

Лекція 4.

Ранньопервісна община (2)

Господарство ранньопервісної общини мисливців, збирачів і рибалок. Господарсько-культурні типи, їх форми, локальні особливості. Матеріальна культура ранньопервісної общини мисливців, збирачів, рибалок: поселення і житла, знаряддя праці, засоби пересування, особливості побуту.

Соціально-економічні відносини. Колективна власність і рівнозабезпечуючий розподіл. Форми власності: колективна, особисте користування знаряддями, одягом, начинням. Зародження обміну. Чисельність ранньопервісної общини та її регулювання. Геронтоцид, інфантицид. Статевовікова організація.

Гіпотези про форму шлюбу і сім'ї в період ранньопервісної общини мисливців, збирачів і рибалок. Системи спорідненості та шлюбу. Етнографічні свідчення про пережитки ранніх систем спорідненості та шлюбу. Статевовіковий поділ роду і племені, соціалізація дітей.

Суспільна організація ранньопервісної общини. Виникнення ранньопервісної родової общини. Структура дуально-родової і дуально-фратріальної общини. Соціальна організація родового ладу: виникнення племен. Інститути управління і влади у ранньопервісній общині мисливців, збирачів і рибалок.

Первісне образотворче мистецтво: гіпотези про його походження, основні види. Верхньопалеолітичне мистецтво і його особливості (трафарети рук, канонізований контурний малюнок, поліхромний живопис, дрібна пластика, орнамент).

Розвиток позитивних знань. Розвиток релігійних вірувань доби ранньопервісної общини. Форми первісної релігії. Тотемізм, магія, первісний обряд, анімізм, культури сил природи, фетишизм.

Лекція 5. Пізньопервісна община (2 год)

Причини і передумови виникнення продуктивного господарства. Вчення М.І.Вавилова про «первинні» і «вторинні» центри культивування рослин і доместикування тварин.

Гіпотези про причини і шляхи одомашнення рослин і тварин.

Історія культивування рослин і одомашнення тварин. Центри і час. Історичне значення розвитку продуктивних видів господарства. «Неолітична революція».

Суспільний поділ праці. Сучасний стан питання. Зародження давньоземлеробської культури. Зрошуване землеробство.

Дальший розвиток господарсько-культурних типів і диференціація культури у різних природно-кліматичних зонах. Матеріальна культура пізньопервісної общини землеробів-скотарів. Поселення і житла. Знаряддя праці.

Сімейно-шлюбні відносини у ранніх землеробів і скотарів. Материнська та батьківська общини. Передумови виникнення майнової та соціальної нерівності.

Лекція 6. Основні проблеми розкладу і занепаду первісного суспільства (2 год.)

Передумови розкладу первісного суспільства. Початок обробки металів: мідь, бронза, залізо. Центри видобутку руди й металообробки. Підвищення продуктивності праці і його значення: тяглові тварини, плуг, в'ючні і верхові тварини, засоби пересування.

Шляхи і форми розкладу первісного суспільства. Пізній матриархат. Виникнення інтенсивних форм землеробсько-скотарського господарства та роль ірригаційного землеробства у виникненні найдавніших центрів цивілізації.

Суспільні поділи праці. Другий і третій великі суспільні поділи праці. Поділ розумової і фізичної праці. Сучасний стан питання.

Виникнення приватної власності. Взаємовідносини общинної і родоплемінної організації. Термін «додатковий продукт». Становлення приватної власності. Зв'язок приватної власності з вільним відчуженням додаткового продукту. Склад первісної приватної власності. Археологічні свідчення про приватну власність (знаки власності, накопичення багатств). Фактори гальмування процесу становлення приватної власності. Відособлена власність.

Сім'я і шлюб у період розкладу первісного суспільства. Перемога батьківській феліації та початок підлеглого становища жінки в суспільстві. Поняття «утриманство». Становлення і розвиток моногамної сім'ї, заснованої на чоловічій приватної власності. Патріархат. Економічний, суспільний та ідеологічний принцип патріархату.

Община і родоплемінна організація у період політогенезу. Зміни в соціальній структурі суспільства у зв'язку з перемогою приватної власності. Інститут вождизму.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Теми семінарських занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Ранній період доісторії людства		
1	Джерела, періодизація та хронологія історії первісного суспільства	2
2	Історія розвитку науки про доісторію людства	2
3	Актуальні проблеми антропогенезу	2
4	Ранні етапи антропогенезу	2
5	Праобщина	2
Змістовий модуль 2. Розвинутий етап історії первісного суспільства та період політогенезу		
6	Ранньопервісна община	2
7	Виникнення відтворюючого господарства	2
8	Пізньюпервісна община	2
9	Соціально-економічні відносини епохи політогенезу	2
Всього		18

Теми семінарських занять

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Ранній період доісторії людства		
1	Ранні етапи антропогенезу	2
Змістовий модуль 2. Розвинутий етап історії первісного суспільства та період політогенезу		
2	Соціально-економічні відносини епохи політогенезу	2
Всього		4

Семінарське заняття №1
**ДЖЕРЕЛА, ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТА ХРОНОЛОГІЯ ІСТОРІЇ
ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА**

1. Предмет, завдання і значення історії первісного суспільства.
2. Джерела вивчення первісної історії.
3. Періодизація і хронологія історії первісного суспільства.

Знати визначення таких термінів: *антропогенез, антропология, антропоморфний, антропосоціогенез, апополітейні суспільства, артефакт, ойкумена, остеология, палеоантропология, синполітейні суспільства, соціогенез, етнологія, етнонім.*

Знати періодизацію історії первісного суспільства, вміти її синхронізувати з археологічними та антропологічними періодами.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

- Бунятян К.* Давнє населення України: навчальний посібник. – К.: Либідь, 2003. – 228 с.
- Залізник Л.* Первісна історія України: навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.
- Станко В., Гладких М., Сегеда С.* Історія первісного суспільства. – К., – 1999. Електронний ресурс: https://www.studmed.ru/stanko-vn-gladkih-m-segeda-sp-storya-pervsnoho-susplstva_d80872f6a86.html
- Ситник О.* Культурна антропология: походження людини і суспільства. Навчальний посібник. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 180 с.
- Залізник Л.* Первісна історія України. – К., 1999.
- Поправко О.* Антропология: навчальний посібник. Мелітополь, 2016. 285 с. <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint.pdf>
- Чмихов М., Кравченко Н., Черняков І.* Археология та стародавня історія України. – Київ: Либідь, 1992.

Семінарське заняття №2
**ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАУКИ
ПРО ДОІСТОРІЮ ЛЮДСТВА**

1. Письмова антична та середньовічна традиція про синполітейні первісні суспільства.
2. Розвиток знань про первісну історію у XVIII ст.
3. Становлення історії первісного суспільства як самостійної історичної дисципліни в XIX столітті.
4. Вивчення проблем історії первісного суспільства у XX ст.
5. Проблеми історії первісного суспільства на сучасному етапі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Білик В. Основні напрями сучасних досліджень з історії первісного суспільства в

Україні <https://core.ac.uk/download/pdf/153583165.pdf>

Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії. – К.: Юніверс, 2002.

Залізник Л. Л. Доба катастроф у первісній Європі та її історичні наслідки // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 96–115.

Миклухо-Маклай М. Середи дикунів Нової Гвінеї. К., 2022. 304 с.

Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. – К., 1999. Електронний ресурс: https://www.studmed.ru/stanko-vn-gladkih-m-segeda-sp-storya-pervsnogo-susplstva_d80872f6a86.html

Степанчук В. М. Льодовики, мамонти та первісні люди: Україна мільйон років тому. К.: Наш час, 2007. 192с

Харарі Ю. Людина розумна: Історія людства від минулого до майбутнього. http://chtyvo.org.ua/authors/Harari_Yuval_Noi.

Семінарське заняття №3
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АНТРОПОГЕНЕЗУ

1. Рушійні сили антропогенезу.
2. Сучасна наука про місце і час виникнення людства.
Проблема грані між людиною і тваринами.
3. Перші представники роду Номо на Землі (людина вміла).

Запам'ятати визначення таких термінів:
австралопітеки, антропогенез, антропоморфний, антропосоціогенез, гомініди, Гомо габіліс, Гомо еректус, Гомо примігеніус, Гомо сапієнс, діастема, диморфізм, дріопітеки, ендокран, етологія, локомоція, неоантроп, ойкумена, остеодонтокератична індустрія, остеологія, палеоантропологія, примати.

Знати час існування: *дріопітеків, раманітеків, австралопітеків, Гомо Габілісів.*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Даймонд Д. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами. – К.: Ніка-Центр, 2009. Електронний ресурс: http://chtyvo.org.ua/authors/Daimond_Dzhared/Zbroia_mikroby_i_kharch_Vytoky_nerivnostei_mizh_narodamy

Германюк О. Теорія креаціонізму: основні ідеї та проблеми впровадження в Україні. Електронний ресурс: <https://eprints.oa.edu.ua/1410/>

Поправко А. Антропологія: Навчальний посібник. Мелітополь, 2016. <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1950/1.pdf>

Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. – К., 1999. Електронний ресурс: https://www.studmed.ru/stanko-vn-gladkih-m-segeda-sp-storya-pervsnogo-susplstva_d80872f6a86.html

Ситник О. Культурна антропологія: походження людини і суспільства. Навчальний посібник. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 180 с.

Сегеда С. Антропологія. – К., 2000.

Циммер К. Еволюція: Тріумф ідеї. Харків: КСД, 2020. 400 с.

Харарі Ю. Людина розумна: Історія людства від минулого до майбутнього. http://chtyvo.org.ua/authors/Harari_Yuval_Noi.

Семінарське заняття №4 РАННІ ЕТАПИ АНТРОПОГЕНЕЗУ

1. Архантропи: характеристика фізичного типу, побуту, трудової діяльності.
2. Палеоантропи: фізичний тип, побут, знаряддя праці.
3. Проблема виникнення мислення і мови.

Запам'ятати визначення таких термінів:
антропогенез, антропоморфний, антропосоціогенез, архантроп, неантроп, ойкумена, остеодонтокератична індустрія, остеологія, палеоантроп, палеоантропология, пітекантропи, примати, синантропи.

Знати час існування архантропів, палеоантропів (ранніх неандертальців, класичних неандертальців). Час виникнення людини сучасного типу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Бунятян К. Давнє населення України: навчальний посібник. – К.: Либідь, 2003. – 228 с.

Залізник Л. Л. Доба катастроф у первісній Європі та її історичні наслідки // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 96–115.

Залізник Л. Первісна історія України: навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.

Поправко А. Антропология: Навчальний посібник. Мелітополь, 2016. <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1950/1.pdf>

Лазоренко С., Чхайло М.Б., Кулик Н.А. Чи існувала фізична культура у цивілізації неандертальців? Електронний ресурс: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?

Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. – К., 1999. Електронний ресурс: https://www.studmed.ru/stanko-vn-gladkih-m-segeda-sp-storya-pervsnogo-susplstva_d80872f6a86.html

Ситник О. Культурна антропологія: походження людини і суспільства. Навчальний посібник. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 180 с.

Сегеда С. Антропологія. – К., 2000.

Степанчук В. М. Льодовики, мамонти та первісні люди: Україна мільйон років тому. К.: Наш час, 2007. 192 с.

Харарі Ю. Людина розумна: Історія людства від минулого до майбутнього. http://chtyvo.org.ua/authors/Harari_Yuval_Noi.

Семінарське заняття №5

ПРАОБЩИНА

1. Господарство і матеріальна культура праобщини.
2. Гіпотези про сімейну і суспільну організацію праобщини.
3. Зародження релігійних уявлень.
4. Витоки образотворчого мистецтва.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Залізник Л. Доба катастроф у первісній Європі та її історичні наслідки // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 96–115.

Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. – К., 1999. Електронний ресурс: https://www.studmed.ru/stanko-vn-gladkih-m-segeda-sp-storya-pervsnogo-susplstva_d80872f6a86.html

Ситник О. Культурна антропологія: походження людини і суспільства. Навчальний посібник. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 180 с.

Сегеда С. Антропологія. – К., 2000.

Степанчук В. М. Льодовики, мамонти та первісні люди: Україна мільйон років тому. К.: Наш час, 2007. 192 с.
Харарі Ю. Людина розумна: Історія людства від минулого до майбутнього. http://chtyvo.org.ua/authors/Harari_Yuval_Noi.

Семінарське заняття №6
РАНЬОПЕРВІСНА ОБЩИНА

1. Характеристика родової організації. Управління у ранньопервісній общині.
2. Форма сім'ї та шлюбні відносини.
3. Ранні форми релігійних уявлень.
4. Виникнення образотворчого мистецтва.

Запам'ятати хронологічні рамки епохи ранньопервісної общини, а також пізнього палеоліту і мезоліту.

Знати визначення термінів – анімізм, геронтоцид, дуально-родова екзогамія, ініціація, інфантицид, клан, лінідж, магія, матріархат, матрілінійність, матрілокальність, парна сім'я, рід, тотем, тотемізм, фетиш, фетишизм.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Калинобродська К. Проблема існування механізмів примусу за часів первісного суспільства // Гуманітарний часопис. – 2006. – № 4. – С. 96 – 103. http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe

Залізник Л. Л. Доба катастроф у первісній Європі та її історичні наслідки // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 96–115

Степанчук В. М. Льодовики, мамонти та первісні люди: Україна мільйон років тому. К.: Наш час, 2007. 192 с.

Степанчук В. М. Нові дані до вивчення ранніх етапів освоєння території Східноєвропейської рівнини у палеоліті

/ В. М. Степанчук, С. М. Рижов, Ж. М. Матвіїшина, С. П. Кармазиненко // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 23–41.

Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. – К., 1999. Електронний ресурс: https://www.studmed.ru/stanko-vn-gladkih-m-segeda-sp-storya-pervsnogo-susplstva_d80872f6a86.html

Стоян С. Символи в образотворчому мистецтві первісності: філософсько-культурологічний аналіз // Культура і сучасність. – 2013. – №1. – С. 16 – 21. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kis_2013_1_5

Харарі Ю. Людина розумна: Історія людства від минулого до майбутнього. http://chtyvo.org.ua/authors/Harari_Yuval_Noi.

Шидловський П. Мисливці на мамонтів басейну Дніпра : навч. посіб. К.: ВПЦ Київський університет, 2020. 144 с.

Шидловський П. «Мамонтові міграції» та сезонна адаптація населення Середнього Подніпров'я в добу верхнього палеоліту // Кам'яна доба України. Вип. 7. 2005. С.73-77.

http://www.archaeology.univ.kiev.ua/home/images/pdf_doc/shidlovsk_mammoth_2005.pdf

Семінарське заняття №7

ВИНИКНЕННЯ ВІДТВОРЮЮЧОГО ГОСПОДАРСТВА

1. Передумови переходу до продуктивного господарства.
2. Зародження та розвиток землеробства.
3. Виникнення та особливості розвитку скотарства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Бунятян К. Давнє населення України: навчальний посібник. – К.: Либідь, 2003. – 228 с.

Залізник Л. Первісна історія України: навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.

Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. – К., 1999. Електронний ресурс: https://www.studmed.ru/stanko-vn-gladkih-m-segeda-sp-storya-pervsnogo-susplstva_d80872f6a86.html

Смоляр В. Неолітична революція в харчуванні людини <http://pronut.medved.kiev.ua/index.php/ua/categories/history-of-nutritiology/item/436-neolithic-revolution-in-human-nutrition>

Сегеда С. «Неолітична революція» в Європі. Проблема походження індоєвропейців. Електронний ресурс: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/20229/07-Segeda.pdf?sequence=1>

Харарі Ю. Людина розумна: Історія людства від минулого до майбутнього. http://chtyvo.org.ua/authors/Harari_Yuval_Noi.

Семінарське заняття №8

ПІЗНЬОПЕРВІСНА ОБЩИНА

1. Організація влади і управління.
2. Сім'я та шлюб у пізньопервісній общині.
3. Зміни в ідеології.
4. Розвиток позитивних знань та мистецтва.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в. Австралії. – К.: Юніверс, 2002.

Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. – К., 1999. Електронний ресурс: https://www.studmed.ru/stanko-vn-gladkih-m-segeda-sp-storya-pervsnogo-susplstva_d80872f6a86.html

Сегеда С. «Неолітична революція» в Європі. Проблема походження

індоєвропейців <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/20229/07-Segeda.pdf?sequence=1>

Смоляр В. Неолітична революція в харчуванні людини <http://pronut.medved.kiev.ua/index.php/ua/categories/history-of-nutritiology/item/436-neolithic-revolution-in-human-nutrition>

Семінарське заняття №9

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ЕПОХИ ПОЛІТОГЕНЕЗУ

1. Основні складові піднесення суспільного виробництва (розвиток землеробства і скотарства, ремесел, обміну).
2. Виникнення додаткового продукту і приватної власності.
3. Зародження експлуатації та її форми.
4. Виникнення держави. Шляхи інституалізації влади.

Знати визначення таких термінів: аристократія, бігмен, геронтократія, данництво, додатковий продукт, плутократія, політогенез, рабство, реципрокація, редистрибуція.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Даймонд Д. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами. – К.: Ніка-Центр, 2009. Електронний ресурс: http://chtyvo.org.ua/authors/Daimond_Dzhared/Zbroia_mikroby_i_kharch_Vytoky_nerivnostei_mizh_narodamy

Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. – К., 1999.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Ранній період доісторії людства		
1	Джерела, періодизація та хронологія історії первісного суспільства	6
2	Історія розвитку науки про доісторію людства	6
3	Актуальні проблеми антропогенезу	6
4	Ранні етапи антропогенезу	6
5	Праобщина	6
Змістовий модуль 2. Розвинутий етап історії первісного суспільства та період політогенезу		
6	Ранньопервісна община	6
7	Виникнення відтворюючого господарства	6
8	Пізньюпервісна община	6
9	Основні проблеми розкладу і занепаду первісного суспільства	6
10	Соціально-економічні відносини епохи політогенезу	6
	Разом	60

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Ранній період доісторії людства		
1	Джерела, періодизація та хронологія історії первісного суспільства	8
2	Історія розвитку науки про доісторію	8

	людства	
3	Актуальні проблеми антропогенезу	8
4	Ранні етапи антропогенезу	6
5	Праобщина	10
Змістовий модуль 2. Розвинутий етап історії первісного суспільства та період політогенезу		
6	Ранньопервісна община	8
7	Виникнення відтворюючого господарства	8
8	Пізньюпервісна община	8
9	Основні проблеми розкладу і занепаду первісного суспільства	8
10	Соціально-економічні відносини епохи політогенезу	6
	Разом	78

Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є вироблення студентами навичок і вміння працювати з навчальною літературою, джерелами.

Питання для самостійного опрацювання

1. Сучасний стан розвитку науки про первісне суспільство.
2. Сучасні концепції походження людства.
3. Наука про місце і час виділення людини сучасного антропологічного типу
4. Гіпотези про форму сім'ї у праобщині.
5. Господарсько-культурні типи періоду ранньопервісної общини.
6. Соціально-економічні відносини періоду ранньопервісної общини.
7. Соціально-економічні відносини у період пізньюпервісної общини.
8. Структура пізньюпервісної общини.

9. Великі суспільні поділи праці. Поділ розумової і фізичної праці.
10. Історичне значення виникнення ремесел.
11. Феномен людини (філософські й антропологічні аспекти проблеми сутності людини).
12. Походження людини: історія відкриттів і еволюція ідей.
13. Походження людини в міфах народів світу.
14. Проблема грані між твариною і людиною в сучасній науці.
15. Витоки соціогенезу: суспільні відносини у людей, що формуються (від австралопітека до неандертальця).
16. Креаціоністські концепції походження людини.
17. Світ неандертальця: природа, людина, культура.
18. Особистість і соціальні норми у первісному суспільстві.
19. Походження і найдавніші форми релігії.
20. Тотемізм: основні концепції походження.
21. Міф і реальність у свідомості первісної людини.
22. Міф у первісній культурі.
23. Війна і мир у первісних суспільствах.
24. Соціалізація в первісному суспільстві (як стають дорослими в первісних культурах).
25. Походження образотворчого мистецтва.
26. Магія в мистецтві.
27. Образ і символ у первісному мистецтві (палеолітична епоха).
28. Палеолітичне мистецтво України: аналіз джерел та концепцій.
29. Е.Б.Тайлор і Д.Д.Фрезер про походження релігії. Досвід порівняльного аналізу.
30. Розквіт позитивних знань і науки у період політогенезу.

Індивідуальні завдання

Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді тестового контролю та підготовки мультимедійного проекту.

Тематика мультимедійних проектів.

1. Джерелознавство історії первісного суспільства.
2. Сучасний стан розвитку науки про первісне суспільство.
3. Сучасні концепції походження людства.
4. Людина вміла: біологічні ознаки, знаряддя праці.
5. Архантропи: фізичний тип, знаряддя, побут.
6. Палеоантропи: фізичний тип, знаряддя, побут.
7. Наука про місце і час виділення людини сучасного антропологічного типу
8. Виникнення мислення і мови.
9. Гіпотези про форму сім'ї у праобщині.
10. Господарсько-культурні типи періоду ранньопервісної общини.
11. Соціально-економічні відносини періоду ранньопервісної общини.
12. Суспільна організація ранньопервісної общини.
13. Шлюб і сім'я періоду ранньопервісної общини.
14. Сімейно-шлюбні відносини у ранніх землеробів і скотарів.
15. Соціально-економічні відносини у період пізньопервісної общини.
16. Структура пізньопервісної общини.
17. Організація влади і управління доби пізньопервісної общини.
18. Великі суспільні поділи праці. Поділ розумової і фізичної праці.
19. Історичне значення виникнення ремесел.
20. Обмін і його місце у становленні політичної влади.

21. Феномен людини (філософські й антропологічні аспекти проблеми сутності людини).
22. Походження людини: історія відкриттів і еволюція ідей.
23. Походження людини в міфах народів світу.
24. Проблема грані між твариною і людиною в сучасній науці.
25. Витоки соціогенезу: суспільні відносини у людей, що формуються (від австралопітека до неандертальця).
26. Креаціоністські концепції походження людини.
27. Світ неандертальця: природа, людина, культура.
28. Особистість і соціальні норми у первісному суспільстві.
29. Походження і найдавніші форми релігії.
30. Тотемізм: основні концепції походження.
31. Міф і реальність у свідомості первісної людини.
32. Міф у первісній культурі.
33. Війна і мир у первісних суспільствах.
34. Соціалізація в первісному суспільстві (як стають дорослими в первісних культурах).
35. Походження образотворчого мистецтва.
36. Магія в мистецтві.
37. Образ і символ у первісному мистецтві (палеолітична епоха).
38. Палеолітичне мистецтво України: аналіз джерел та концепцій.
39. Е.Б.Тайлор і Д.Д.Фрезер про походження релігії. Досвід порівняльного аналізу.
40. Розквіт позитивних знань і науки у період політогенезу.

Вимоги до оформлення мультимедійного проекту

Мультимедійні проекти (презентації) виконуються у програмі для підготовки презентацій Power Point. Об'єм такого проекту повинен складати не менше ніж 10 сторінок (слайдів). Структура проекту має відповідати структурі реферату. На одній сторінці (слайді) розміщуються 1–2 зображення, підписи або текст. Зображення мають складати не менше $\frac{2}{3}$ об'єму проекту (презентації).

Програмові вимоги з курсу «Історія первісного суспільства»

1. Предмет, завдання і значення вивчення історії первісного суспільства в школі.
2. Археологічна періодизація і хронологія первісної історії.
3. Геологічна періодизація первісної історії.
4. Антропологічна періодизація історії первісного суспільства.
5. Історична періодизація первісної історії.
6. Археологічні джерела з історії первісного суспільства.
7. Етнологічні джерела у вивченні первісної історії.
8. Антропологічні джерела історії первісного суспільства.
9. Писемні, мовознавчі і топонімічні джерела у вивченні історії первісного суспільства.
10. Дані природничих наук у вивченні історії первісного суспільства.
11. Місце людини у біологічній систематиці.
12. Проблема рушійних сил антропогенезу: теорія Ч.Дарвіна.
13. Проблема рушійних сил антропогенезу: трудова теорія.
14. Проблема рушійних сил антропогенезу: теорії А.Кізса, Г.Парсонса.
15. Проблема рушійних сил антропогенезу: гіпотеза Г.Матюшина.
16. Ранні етапи антропогенезу: дріопітеки.
17. Ранні етапи антропогенезу: рамапітеки.
18. Ранні етапи антропогенезу: австралопітеки.
19. Проблема прабатьківщини людства.
20. Проблема грані між людиною і тваринами.
21. Homo Habilis: характеристика фізичного типу, знаряддя праці.
22. Архантропи: хронологія, біологічні ознаки.

23. Господарська діяльність архантропів.
24. Характеристика фізичного типу палеоантропів. Дві групи неандертальців.
25. Побут та трудова діяльність палеоантропів.
26. Питання про час і місце виникнення людини сучасного типу.
27. Неоантропи. Завершення антропогенезу.
28. Проблема виникнення мислення і мови.
29. Проблема расогенезу.
30. Виникнення людського суспільства. Праобщина.
31. Господарство і матеріальна культура праобщини.
32. Гіпотези про сімейну і суспільну організацію праобщини.
33. Формування релігійних уявлень в епоху праобщини.
34. Витоки образотворчого мистецтва.
35. Роль природного середовища у розвитку господарства періоду ранньопервісної общини.
36. Господарство ранньопервісної общини.
37. Матеріальна культура періоду ранньопервісної общини: поселення і житла, знаряддя праці, засоби пересування, особливості побуту.
38. Проблема кризи мисливсько-збиральницького господарства у період ранньопервісної общини.
39. Гіпотези про форму шлюбу і сім'ї в період ранньопервісної общини.
40. Виховання дітей у часи ранньопервісної общини. Вікові ініціації.
41. Соціально-економічні відносини в ранньопервісній общині.
42. Структура родової організації періоду ранньопервісної общини.
43. Інститути управління і влади у ранньопервісній общині.
44. Первісне образотворче мистецтво: гіпотези про його походження, основні види.

45. Розвиток позитивних знань у період ранньопервісної общини.
46. Релігійні вірування доби ранньопервісної общини. Форми первісної релігії.
47. Причини виникнення продуктивного господарства.
48. Вчення М.І.Вавилова про «первинні» і «вторинні» центри культивування рослин і доместикації тварин.
49. Історія культивування рослин. Центри і час.
50. Історія одомашнення тварин. Центри і час.
51. Історичне значення розвитку продуктивних видів господарства. «Неолітична революція».
52. Розвиток господарсько-культурних типів і диференціація культури у різних природно-кліматичних зонах у період пізньопервісної общини.
53. Матеріальна культура пізньопервісної общини.
54. Сімейно-шлюбні відносини у ранніх землеробів і скотарів.
55. Соціально-економічні відносини у період пізньопервісної общини.
56. Структура пізньопервісної общини.
57. Організація влади і управління доби пізньопервісної общини.
58. Мистецтво і позитивні знання доби пізньопервісної общини.
59. Особливості розвитку релігійних уявлень доби пізньопервісної общини.
60. Передумови розкладу і занепаду первісного суспільства.
61. Великі суспільні поділи праці. Поділ розумової і фізичної праці.
62. Історичне значення виникнення ремесел.
63. Обмін і його роль у суспільстві епохи політогенезу.
64. Виникнення додаткового продукту і приватної власності.
65. Зародження і форми експлуатації.

66. Виникнення держави і шляхи інституалізації влади.
67. Сім'я і шлюб у період політогенезу.
68. Община і родоплемінна організація в період розкладу та занепаду первісного суспільства (політогенезу).
69. Розквіт позитивних знань і науки в період розкладу та занепаду первісного суспільства (політогенезу).
70. Розквіт мистецтва в період розкладу та занепаду первісного суспільства (політогенезу).

ПЕРЕЛІК

основних термінів для тестового іспиту з історії первісного суспільства

Австралопітеки, адопція, амбілінійність, амбілокальність, анімізм, антропогенез, антропоморфний, антропосоціогенез, апополітейні суспільства, артефакт, архантроп, бігмен, білінійність, білокальність, вірілокальність, геронтоцид, геронтократія, гінекократія, гомініди, Гомо примігеніус, Гомо сапієнс, Гомо габіліс, Гомо еректус, діастема, диморфізм, дислокація, доместикація, дріопітеки, дуальна організація, дуально-родова екзогамія, дуолокальність, екзогамія, ендогамія, етнонім, ідеографія, ієрогліфи, ініціація, інфантицид, каста, клан, кросскузенний шлюб, левірат, лінідж, логографія, магія, матріархат, матрілінійність, матрілокальність, моногамія, надлишковий продукт, неоантроп, ойкумена, остеодонтокератична індустрія, остеологія, палеоантроп, палеоантропологія, патріархат, патрілінійність, патронімія, піктографія, поліандрія, полігамія, полігінія, примати, реципрокальність, синполітейні суспільства, сорорат, соціогенез, тотем, тотемізм, уксорілокальність, фетишизм, філіація, фратрія.

ХРОНОЛОГІЯ

історії первісного суспільства

Мезозойська ера. Кайнозойська ера. Третинний період. Четвертинний період. Палеоліт. Нижній палеоліт. Олдувайська дошельська) епоха. Ашельська епоха. Мустьєрська епоха. Верхній палеоліт.

Етапи розвитку палеолітичного мистецтва (4 етапи).

Мезоліт. Неоліт. Енеоліт. Бронзовий вік. Ранній залізний вік.

Праобщина. Ранньопервісна община. Пізньопервісна община. Епоха політогенезу.

Час існування:

Дріопітеки

Рамапітеки

Австралопітеки

Гомо Габіліси

Архантропи

Палеоантропи

Ранні неандертальці

Класичні неандертальці

Час виникнення людини сучасного типу.

Час початку формування землеробства у східному Середземномор'ї.

Час становлення землеробства і скотарства у південно-східноазійському регіоні.

Час виникнення скотарства на Американському континенті.

Час широкого запровадження вівноткацтва у Південній Європі, Єгипті і Західній Азії.

Час найбільш раннього застосування колеса і воза на півдні України.

Час найбільш раннього мідноливарного виробництва у Західній Азії.

Час найбільш раннього мідноливарного виробництва у Балкано-Карпатському регіоні.

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Семестровий контроль рівня знань та успішності студентів відбувається у формі екзаменів. Підсумкова оцінка (максимум 100 балів) визначається як сума оцінок за поточний контроль знань (максимум 50 балів) та результатів екзаменаційної роботи (максимум 50 балів).

Поточний контроль знань

При поточному контролі оцінюються: систематичність роботи на семінарських заняттях, рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах, знання джерельного та історіографічного матеріалу, активність при обговоренні питань, самостійне опрацювання тем, написання реферату чи підготовка мультимедійного проекту, контрольної роботи.

Відвідування лекцій студентами є обов'язковим. Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Участь у семінарських заняттях може проходити у таких формах: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії.

Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. Пропущене заняття або негативну оцінку студент зобов'язаний «відпрацювати» (відповісти на усні запитання чи у тестовій формі).

На семінарському занятті діє такий принцип оцінювання:
«5» балів – знання студента відмінні.

Студент(ка) глибоко, ґрунтовно в деталях володіє теоретичними знаннями з історії первісного суспільства. Використовує необхідну джерельну базу, інтернет ресурси, обізнаний з історіографією того чи іншого питання. Вміє

порівняти, співставити різні явища і процеси, дати вичерпний аналіз проблеми, володіє понятійно-категоріальним апаратом дисципліни, відмінно орієнтується у картографічних матеріалах. Виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків. Аналізує історичні чинники виникнення конкретних ситуацій в історичних подіях та основні тенденції і закономірності поступу людства. Повною мірою володіє історичним критичним мисленням. Студент(ка) вміє організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами). Може використати інноваційні технології. Має синтетичне мислення. Знає сучасні теорії антропосоціогенезу, особливості розвитку господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства.

«4» бали – знання студента добрі.

Студент(ка) має добрі знання програмного матеріалу з історії первісного суспільства, усвідомлені уміння і навички, здатен(на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Знає історичну термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології. Вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Будує аргументацію на основі 2-3 доказів, може рецензувати відповіді ровесників. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у науковій та навчальній діяльності.

Добре виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків.

Аналізує історичні чинники виникнення конкретних ситуацій в історичних подіях та основні тенденції і закономірності поступу людства. Однак допускає незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності.

«3» бали – знання студента задовільні.

У студента(ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50%) з історії первісного суспільства, елементарні уміння і навички; не здатен(на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь не чітка і спрощена. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, а просто перераховує. По-середньо знає історичну термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен(на) по середньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції, до кінця не здатен(на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати відповідь.

Студент(ка) вміє організовувати пошук історичних джерел, але не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. Не може добре проаналізувати спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків. Погано аналізує історичні чинники виникнення конкретних ситуацій в історичних подіях.

Загалом студент(ка) володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, не завжди може пояснити причинно-наслідкові зв'язки.

«2» бали – знання студента незадовільні.

У студента(ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен(на) їх використати на практиці; відповідь не змістовна і не доречна, у ній є суттєві помилки (більше 75%). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Практично не знає історичну термінологію (до 25%), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25%); не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків. Не вміє організовувати пошук історичних джерел, не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси та інноваційні технології у навчальній діяльності.

Контрольна робота

Написання письмової контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки. У випадку, якщо студент не написав контрольну роботу, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються з даної дисципліни.

Контрольна робота включає 2 теоретичні питання (оцінюється по 5 балів кожне) і 10 тестових (по 1 балу за кожне питання).

Контрольна робота виконується від руки на семінарському занятті № 8 (денна форма).

Контрольна робота також може виконуватися у тестовій формі (20 тестів по 1 балу за питання).

Зразок тестового завдання до контрольної роботи

Синантропи існували в епоху:

1. праобщини
2. раньопервісної общини
3. пізньопервісної общини
4. мустьє

Бали	Критерії оцінювання теоретичного завдання на контрольній роботі
5 балів	Студент(ка) глибоко, ґрунтовно в деталях володіє теоретичними знаннями з історії первісного суспільства. Використовує необхідну джерельну базу, інтернет ресурси, обізнаний з історіографією того чи іншого питання. У письмовій роботі вміє порівняти, співставити різні явища і процеси, дати вичерпний аналіз проблеми, володіє понятійно-категоріальним апаратом дисципліни, відмінно орієнтується у картографічних матеріалах. Виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків. Аналізує історичні чинники виникнення конкретних ситуацій в історичних подіях та основні тенденції і закономірності поступу людства. Повною мірою володіє історичним критичним мисленням. Студент(ка) вміє організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так

	<p>й іноземними мовами). Може використати інноваційні технології. Має синтетичне мислення. Знає сучасні теорії антропосоціогенезу, особливості розвитку господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства.</p>
4 бали	<p>Студент(ка) має добрі знання програмного матеріалу з історії первісного суспільства, усвідомлені уміння і навички, здатен(на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час письмової відповіді на запитання. Знає історичну термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології. Вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Будує аргументацію на основі 2-3 доказів, може рецензувати відповіді ровесників. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у науковій та навчальній діяльності.</p> <p>Добре виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків. Аналізує історичні чинники виникнення конкретних ситуацій в історичних подіях та основні тенденції і закономірності поступу людства. Однак допускає незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності.</p>

3 бали	<p>У студента(ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50%) з історії первісного суспільства, елементарні уміння і навички; не здатен(на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; письмова відповідь не чітка і спрощена. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, а просто перераховує. Посередньо знає історичну термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен(на) по середньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції, до кінця не здатен(на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати відповідь.</p> <p>Студент(ка) вміє організовувати пошук історичних джерел, але не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Не може добре проаналізувати спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків. Погано аналізує історичні чинники виникнення конкретних ситуацій в історичних подіях.</p> <p>Загалом студент(ка) володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, не завжди може пояснити причинно-наслідкові зв'язки.</p>
0-2 бали	<p>У студента(ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен(на) їх використати на практиці; письмова відповідь не змістовна і не доречна, у ній є суттєві</p>

помилки (більше 75%). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Практично не знає історичну термінологію (до 25%), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25%); не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків. Не вміє організувати пошук історичних джерел, не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси та інноваційні технології у навчальній діяльності.

Розподіл балів за контрольну роботу

Завдання	Кількість балів
Теоретичне	5 балів
Теоретичне	5 балів
Тести	10 балів
Разом	20 балів

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Предмет, завдання і значення історії первісного суспільства.
2. Джерела вивчення первісної історії.
3. Періодизація і хронологія історії первісного суспільства.
4. Рушійні сили антропогенезу.
5. Сучасна наука про місце і час виникнення людства.
6. Проблема грані між людиною і тваринами.

7. Перші представники роду Номо на Землі (людина вміла).
8. Архантропи: характеристика фізичного типу, побуту, трудової діяльності.
9. Палеоантропи: фізичний тип, побут, знаряддя праці.
10. Проблема виникнення мислення і мови.
11. Господарство і матеріальна культура праобщини.
12. Гіпотези про сімейну і суспільну організацію праобщини
13. Зародження релігійних уявлень.

Екзаменаційна робота *оцінюється від 1 до 50 балів*. Екзаменаційний білет з навчальної дисципліни передбачає формулювання 4 завдань: 3 – теоретичних (по 10 балів за кожне), 1 тестове (20 тестів по 1 балу за кожну правильну відповідь).

Розподіл балів за екзаменаційну роботу

Завдання	Кількість балів
Теоретичне	10 балів
Теоретичне	10 балів
Теоретичне	10 балів
Тести	20 балів
Разом	50 балів

Бали	Критерії оцінювання теоретичного завдання в екзаменаційній роботі
9-10 балів	Студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні й творчо засвоєні знання програмного матеріалу з курсу

	<p>«Історія первісного суспільства», усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи за професійною спрямованістю. У екзаменаційній роботі відмінно оперує основними термінами і поняттями, історичною хронологією; виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків та археологів; знає методологію дослідження; аналізує, співставляє та узагальнює відповідні історичні явища та процеси; знає сучасні теорії антропосоціогенезу, особливості розвитку господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства.</p>
7-8 бали	<p>Студент(ка) виявляє добрі знання програмного матеріалу з курсу «Історія первісного суспільства», усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи за професійною спрямованістю. У екзаменаційній роботі добре оперує основними термінами і поняттями, історичною хронологією; виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків та археологів; знає методологію дослідження; аналізує, співставляє та узагальнює відповідні історичні явища та процеси; знає сучасні теорії антропосоціогенезу, особливості розвитку господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства. Однак не завжди достатньо аргументує свою відповідь. У деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності.</p>
5-6 балів	<p>У студента(ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу з курсу «Історія первісного суспільства», елементарні уміння і навички; не здатен(на) повною мірою використати знання, уміння і навички при написанні екзаменаційної роботи; відповідь не чітка і спрощена, є суттєві помилки. У роботі погано оперує</p>

	<p>основними термінами і поняттями, історичною хронологією; не вміє виявити спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків та археологів; не достатньо знає методологію дослідження. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Посередньо знає сучасні теорії антропосоціогенезу, особливості розвитку господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства</p>
<p>0-4 бали</p>	<p>У студента(ки) елементарні знання фактичного матеріалу, відсутні уміння і навички, тому не здатен(на) їх використати на практиці; в екзаменаційній роботі є суттєві помилки (більше 75%). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної та зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, методикою історичних досліджень та не вміє їх використовувати під час письмової відповіді на запитання. Практично не знає історичну термінологію (до 25%), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25%). Не вміє виявити спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних істориків та археологів. Незадовільно знає сучасні теорії антропосоціогенезу, особливості розвитку господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства</p>

**Розподіл балів, які отримують студенти
Денна форма навчання**

Поточне оцінювання та самостійна робота						Екзам ен	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				
Поточне оцінювання Т1-Т5	Індивіду- альне завдання	Сума	Поточне оцінювання Т6-Т10	Контроль- на робота	Сума	50	100
10	10	20	10	20	30		

T1, T2 ... – теми.

Заочна форма навчання

Поточне оцінювання та самостійна робота						Екзам ен	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				
Поточне оцінювання Т1-Т5	Контрольна робота	Сума	Поточне оцінювання Т6-Т10	Індивіду- альне завдання	Сума	50	100
5	20	25	5	20	25		

T1, T2 ... – теми.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C	задовільно	
60 – 69	D		
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Археологія України. Курс лекцій за ред. Л. Залізняка. К., 2005. 504 с.
2. Баженов О. Історія первісного суспільства: навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету денної форми навчання. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2014. 296 с.
3. Бунятян К. Давнє населення України: навчальний посібник. К.: Либідь, 2003. 228 с.
4. Давня історія України: У 2 кн. К., 1995.
5. Даймонд Д. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами. К.: Ніка-Центр, 2009.
6. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії. К.: Юніверс, 2002.
7. Залізник Л. Первісна історія України: навчальний посібник. К.: Вища школа, 1999. 263 с.
8. Історична наука: понятійний та термінологічний словник. К., 2004.
9. Койн Дж. Чому еволюція правдива. К.: Наш формат, 2015. 296 с.
10. Огінова І. Теорія еволюції (системний розвиток життя на Землі) : підручник. Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2011. 540 с. https://www.zoology.dp.ua/wp-content/downloads/pahomov/PA_11_01.pdf
11. Павленко Ю. Передісторія давніх русів у світовому контексті. К., 1994. 398 с.
12. Поправко А. Антропологія: Навчальний посібник. Мелітополь, 2016. 285 с.
13. Сегеда С. Антропологія. К., 2001. 335 с.
14. Сегеда С. Історична антропологія України / Інститут народознавства НАН України. Львів, 2021. 424 с.

15. Ситник О. Культурна антропологія: походження людини і суспільства. Навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. 180 с.
16. Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. К., 1999. 239 с.
17. Степанчук В. М. Льодовики, мамонти та первісні люди: Україна мільйон років тому. К.: Наш час, 2007. 192 с.
18. Харарі Ю. Людина розумна: Історія людства від минулого до майбутнього. Харків : КСД, 2016. 413 с.
19. Циммер К. Еволюція: Тріумф ідеї. Харків: КСД, 2020. 400 с.
20. Шидловський П. Мисливці на мамонтів басейну Дніпра : навч. посіб. К.: ВПЦ Київський університет, 2020. 144 с.

Допоміжна

21. Білик В. Основні напрями сучасних досліджень з історії первісного суспільства в Україні <https://core.ac.uk/download/pdf/153583165.pdf>
22. Залізняк Л. Доба катастроф у первісній Європі та її історичні наслідки // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 96–115.
23. Миклухо-Маклай М. Середи дикунів Нової Гвінеї. К., 2022. 304 с.
24. Сегеда С. «Неолітична революція» в Європі. Проблема походження індоєвропейців <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/20229/07-Segeda.pdf?sequence=1>
25. Смоляр В. Неолітична революція в харчуванні людини <http://pronut.medved.kiev.ua/index.php/ua/categories/history-of-nutritiology/item/436-neolithic-revolution-in-human-nutrition>
26. Степанчук В. Нові дані до вивчення ранніх етапів освоєння території Східноєвропейської рівнини у

- палеоліті / В. Степанчук, С. Рижов, Ж. Матвіїшина, С. Кармазиненко // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 23–41
27. Шидловський П. «Мамонтові міграції» та сезонна адаптація населення Середнього Подніпров'я в добу верхнього палеоліту // Кам'яна доба України. Вип. 7. К.: Шлях 2005. С.73-77.
http://www.archaeology.univ.kiev.ua/home/images/pdf_doc/s_hidlovsk_mammoth_2005.pdf
28. Шидловський, П., Цвіркун, О., Чимириш М. Проблеми радіовуглецевої хронології Межиріцького поселення мисливців на мамонтів. *Кам'яна доба України*. 2023. № 22. С. 86-103.
29. Shydlovskiy P., Hafner, A., Andriiovych, M. (eds.). *Climate Impact on East European Neolithic Societies. Vita Antiqua 12*. Kyiv: Center for Paleoethnological Research, 2020.

Інформаційні ресурси

- <http://www.nbu.gov.ua> – сайт Бібліотеки ім.В. Вернадського
- <https://iananu.org.ua/pro-institut> – Інститут археології НАН України
- <https://diasporiana.org.ua/> – електронна бібліотека діаспорних видань
- <http://uhj.history.org.ua/uk/home> – сайт видання «Український історичний журнал»
- <https://iananu.org.ua/vidannya-ia/periodichni/aktualni-seriji/arkheologiya> – сайт видання «Археологія»

Для нотаток

Навчально-методичне видання

**КОЧКІН ІГОР ТАРАСОВИЧ
ДРОГОБИЦЬКА ОКСАНА ЯРОСЛАВІВНА**

**Методичні рекомендації для семінарських занять та самостійної роботи з
дисципліни «Історія первісного суспільства»
для студентів I курсу
спеціальності
032 «Історія та археологія»**

Комп'ютерна верстка: *Ігор Вітків*

Формат 60x84/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Наклад 50 прим.